

המערערת : אוניברסיטת תל – אביב (באמצעות ב"כ עו"ד ירון זהבי)

- נגד -

המשיבה : (באמצעות ב"כ מילה שטיין)

החלטה

בפנינו ערעור על החלטת כבוד סגן הממונה על המשמעת, ד"ר רועי קרייטנר, בתיק ד/28/2008, מיום 16.03.09. המערערת זוכתה על-ידי סגן הממונה על המשמעת מאישום של הונאה בבחינה, לפי סעיף 29.3 לתקנון המשמעת – סטודנטים (תשס"ח) (להלן – "התקנון"), אך הורשעה בהפרת הוראות בחינה, לפי סעיף 29.4 לתקנון. בהתאם לכך דינה נגזר, בהסכמת הצדדים, והוטלו עליה העונשים הבאים: פסילת הבחינה והקורס נשואי הקובלנה, וכן הרחקה על תנאי למשך שנה, כאשר תקופת התנאי הינה למשך שנתיים.

הערעור מופנה כנגד הזיכוי מעבירת ההונאה.

הרקע העובדתי

עובדות המקרה אינן שנויות במחלוקת, ולהלן יובאו בקצרה:

1. המשיבה הינה סטודנטית בפקולטה למדעי הרוח, בחוג ללימודי התרבות העברית.
2. ביום 19.9.08 התקיימה בחינה בקורס "תרגיל ביבליוגרפיה אינטגרטיבי" אליו הייתה רשומה המשיבה.
3. במהלך הבחינה, הבחינה המשגיחה כי המשיבה מעלעלת בספר תנ"ך (אשר הותר לשימוש) באופן שעורר את חשדה. בעקבות כך ניגשה המשגיחה אל המשיבה, וראתה כי התנ"ך מכיל בתוכו כיתובים רבים בעפרון, בכתב יד צפוף וקטן.
4. אין חולק כי חומר זה הינו חומר לימודי הרלוונטי לבחינה.
5. בשלב זה, כשעה לאחר תחילת הבחינה, לקחה המשגיחה את ספר התנ"ך מן המשיבה, אשר המשיכה בכתיבת הבחינה במשך שעתיים נוספות, תוך שהיא מנצלת את כל הזמן שניתן לה לכתיבת הבחינה.
6. כנגד המשיבה הוגשה קובלנה מטעם האוניברסיטה בגין הונאה בבחינה. המשיבה טענה להגנתה כי הכיתוב בתוך ספר התנ"ך היה כיתוב שנעשה בזמן השיעורים לאורך הקורס, כמעין סיכום השיעורים. לדבריה הכנסת הספר למבחן היתה בתום לב וללא כל כוונה להעתיק זאת משום ששכחה לגמרי שכתבה על הספר בזמן השיעורים.

7. כאמור לעיל, המשיבה זוכתה מעבירת הונאה בבחינה (סעיף 29.3 לתקנון), והורשעה בהפרת הוראות בחינה (עבירה לפי סעיף 29.4 לתקנון). ערעור זה הוגש מטעם ב"כ האוניברסיטה כנגד זיכוי המשיבה מעבירת ההונאה.

פסק דינו של סגן הממונה על המשמעת

8. את החלטתו לזכות את המשיבה ביסס סגן הממונה על המשמעת, ד"ר רועי קרייטנר, על כך שלא הוכח מעבר לספק סביר כי למשיבה הייתה כוונה להעתיק בבחינה.

9. יצוין, כי סגן הממונה לא קבע בהכרעת הדין כל ממצא בנוגע למהימנות המשיבה ובכלל זה לא קבע כי גרסת המשיבה מהימנה בעיניו.

טענות הצדדים בערעור

10. בערעור שלפנינו, כמו גם בדיון בפני סגן הממונה, טענה המשיבה כי, חרף העובדה כי הכיתובים בספר התנ"ך הינם רלבנטים לחומר עליו נבחנה, הרי שקיומם נשתכח מלב המשיבה והם הוכנסו לבחינה אך בשל רשלנותה, ללא כל כוונה להעתיק מהם בזמן הבחינה. ב"כ המשיבה הציעה הסברים חלופיים אפשריים, כאמור לעיל, להימצאות החומר האסור, ולצורתו.

11. כנגד, טוען ב"כ המערערת כי שגה כבוד סגן הממונה בניתוחו את שאלת כוונת המשיבה אל מול רשלנותה, מאחר וחומר הראיות בתיק מצביע בבירור על כוונה מראש להעתיק בבחינה. במסגרת זו טוען ב"כ המערערת, כי שגה סגן הממונה בניתוח החומר הראייתי, ובכלל זה, עדות המשגיחה בדבר התנהגותה המחשידה של המשיבה ואופי הכיתוב בתנ"ך.

12. עוד טוען ב"כ המערערת כי שגה סגן הממונה בניתוחו את הימנעות כל אחד מן הצדדים מלהזמין את מרצת הקורס להעיד בפני בית הדין ומשמעות ההימנעות כאמור.

13. לבסוף, טוען ב"כ המערערת, כי שגה סגן הממונה כאשר לא נתן דעתו לעניין נטלי ההוכחה, אשר, לדידו, מועברים לכתפי המשיבה עם מציאת החומר האסור.

דיון והכרעה

14. אנו סבורים כי דין הערעור להתקבל מהסיבות שיפורטו להלן. לאחר עיון בחומר הראיות ושמיעת הצדדים, לא מצאנו מקום לספק סביר כי אצל המשיבה נתקיים היסוד הנפשי של כוונה להעתיק במבחן. במה דברים אמורים?

15. כפי שקבע סגן הממונה, סעיף 29 לתקנון, משווה בין ניסיון לעבור עבירת משמעת לעבירה עצמה (בענייננו - עבירת הונאה בבחינה). לפיכך, ראוי לתחום את הדיון לשאלת הכוונה להונות בבחינה, בלא צורך להידרש לשאלה האם בוצעה ההעתיקה בפועל.

16. לדעתנו, הכיתובים בתנ"ך מעידים באופן חד משמעי כי הם הוכנו מראש על מנת להונות בבחינה. על כך אנו למדים הן מתוכן הכיתובים, הן מצורתם. ראשית, אין חולק כי החומר שנכתב על-ידי המשיבה בספר התנ"ך הינו חומר רלבנטי לבחינה. משכך, אין נפקא מינה שאותו החומר עשוי להיות חופף בשני קורסים שונים אשר המשיבה נמנית עליהם.

אין בעובדה זו כדי לחזק את טענת המשיבה.

17. הדברים נכתבו בעיפרון, באופן בלתי נראה לעין מרחוק, ונראה שנעשה כך על מנת שלא למשוך תשומת לב ממרחק. אכן, כפי שקבע סגן הממונה, הכתב הקטן והמסודר מתיישב עם הכנה מתוכננת מראש. אולם, לדעתנו, אין בחוסר האחידות בדברים, או בעובדה כי חלק מן העמודים מלאים בכיתובים וחלק מן העמודים מלאים רק עד חצי העמוד, להעיד כי הכיתובים נכתבו בעת שמיעת הדברים בכיתה, כגרסת המשיבה. כך, גם העובדה כי חלק מן החומר כתוב בתמציתיות וחלק אחר באריכות, אינה מעלה ואינה מורידה.

18. אמנם, יעלה על הדעת, כי בעת שיעור בכיתה, שעה שהמרצה מבקשת לבאר מונח מסוים מתוך התנ"ך או להפנות את תשומת לב התלמידים לטכניקת כתיבה מסוימת, יקל על הסטודנט לכתוב את הדברים בצד אותו העמוד, או בראשית הפרק, על מנת שדברים אלה יהיו מובנים גם כאשר יחזור ויעיין בטקסט מאוחר יותר. ברם, בענייננו, הסכימה ב"כ המשיבה כי אין כל קשר בין התכנים שנכתבו על-ידי המשיבה לבין פרקי התנ"ך הנמצאים בעמודים הסמוכים לכתב היד. העובדה כי הדברים אינם כתובים ביחס לעמודים או לפרקים מסוימים בתנ"ך, מחזקת את מסקנתנו בדבר כוונה להעתיק.

19. זאת ועוד; האינדקס הנמצא בעמודים הראשונים של התנ"ך, אשר הוסווה בין השורות, מהווה ראיה חד משמעית, לדעתנו, כי המשיבה הכינה את הדברים לקראת הבחינה והתכוונה להשתמש בחומר האסור בעת הבחינה. הסוואת האינדקס בין השורות, כאשר העמוד ממולו ריק מתוכן וניתן לכתוב עליו, אינה מתיישבת עם הטענה כי הדברים נכתבו באקראי במהלך שיעור.

20. לא זו אף זו, הדמיון בין התשובות בבחינה לבין הכיתובים בתנ"ך, מעיד כי ככל הנראה נעשתה העתקה בפועל. אולם, כאמור, אין לנו צורך להכריע באופן פוזיטיבי בשאלה זו.

21. ודוק; אין בלבנו רתיעה, ולו הקלה שבקלות, מעצם העובדה כי מדובר בכתיבה בתנ"ך, כפי שהציעה ב"כ המשיבה.

22. טוענת בפנינו ב"כ המשיבה כי כוונה, אשר נלמדת על דרך ההסקה ונסמכת על ראיות נסיבתיות בלבד בהעדר ראיה ישירה להעתקה בפועל, מטילה נטל גדול יותר על הקבילה להמצאת ראיות חותכות, אשר אינן מותירות מקום לספק. לדעתנו, הראיות שפורטו לעיל אכן אינן מותירות מקום לספק, וממילא כבר חזר בעבר בית דין זה על ההלכה מן המשפט הפלילי, כי ראיה נסיבתית שקולה לראיה ישירה לצורך הוכחה גם בעבירות החמורות ביותר, וכי חוזקה הוא בהגינה הפנימי והלימותה את השכל הישר וניסיון החיים (ראו: ע'2008/1). לעניין זה ראוי גם לציין את סעיף 57.5 לתקנון, לפיו הוכחת כוונה יכולה להתבסס על נסיבות ביצוע העבירה.

23. הלכה פסוקה היא בפני בית דין זה, כי כאשר הוכח שסטודנט החזיק חומר שאסור היה לו להכניס לבחינה, חזקה עליו כי הביאו מתוך כוונה לעשות בו שימוש במבחן. זוהי חזקה עובדתית בלתי חלוטה. מאחר ובענייננו אין חולק כי המשיבה הכניסה לבחינה חומר לרוונטי לבחינה, ובתוך כך הפרה הוראות בחינה, עובר הנטל אל כתפיה להציג הסבר

24. המניח את הדעת להימצאותו של אותו חומר ברשותה. (ראו: תיק משמעתי ע/2006/5, פסקה 14 לפסק הדין; תיק משמעתי ע/6/89).

25. בהחלטתו, קבע סגן הממונה כי "לאור גרסתה העקבית של הנקבלת כי לא היתה לה כוונה להעתיק, חובה על בית הדין לשקול אם קיים ספק בנוגע לכוונה זו, שהיא המפרידה בין עבירת משמעת של הפרת הוראות לבין עבירת ההונאה". בסופו של יום, החליט כאמור סגן הממונה לזכות את המשיבה מעבירת ההונאה מחמת הספק, תוך שקבע כי "הספק אמנם ספק קל, אך נשאר בעינו ומספיק כדי לזכות את הנקבלת מאשמת ההונאה".

26. אין בידנו להסכים עם קביעה זו. אף במשפט הפלילי, אין בית המשפט פועל לפי וודאות מוחלטת, ודי לה לתביעה אם תוכיח את האשמה במידה המגיעה לכלל אפשרות הקרובה 'עד מאוד' לאמת או לוודאות. יפים לענייננו דבריו של בית המשפט העליון בע"פ 347/88 דמיאניוק נ' מדינת ישראל, פ"ד מז(4) 617, 649-650:

"הכלל הראייתי אינו מחייב כי האשמה תוכח מעבר לכל ספק. הספק צריך להיות סביר... נאשם שהובא נגדו חומר הוכחות מספיק כדי הרשעה, לא די לו, לשם הפרכת הראיות, כי יספר סיפור בעלמא או כי יעלה גירסה סתם, אשר לכאורה אינה מתיישבת עם קיומם של יסודות האישום. מול חומר ראיות לכאורה על הנאשם להציג קו הגנה ממשי, ריאלי, המתקבל על הדעת, אשר אינו פרי הדמיון בלבד. אם בית המשפט הדן בדבר אינו מאמין בנכונות סיפורו של הנאשם ואינו מגלה בחומר הראיות יסוד ושורש לגירסה אשר הוא מעלה, אין הוא חייב להעדיף את הגירסה נטולת השורשים של הנאשם על הגירסה הבנויה על יסודות איתנים שלא נתערעה גם מכוח הספק, רק משום ש"ייתכן" ו"אפשרי הדבר" שהגירסה של הנאשם, התלויה על בלימה, נכונה היא... לשון אחר, בעת ההערכה של חומר הראיות, על בית המשפט לשאוף ליישומו של מבחן הבנוי על ההסבר הסביר.... המבחן מורכב משני יסודות - "ספק" ו"סביר". שם התואר שניתוסף לשם העצם "ספק" אינו בגדר סרח עודף מילולי מיותר; הוא בא לסייג ולהקנות לספק תכונה מוגדרת. קיומה של התכונה האמורה נבחן לפי אמות המידה הראציונאליות המקובלות עלינו. בביטוי "סביר" טמונים הסינון והמיון בין עניינים שיש להם אחיזה הגיונית במציאות לבין דברים שהם ספקולציות נעדרות תשתית. אין המדובר בוודאות מוחלטת, מתמטית אומדעית, לא כל דבר שהוא אפשרי (possible) הוא גם קרוב וממשי (probable), ואין להיתפס למסקנות שאינן מתיישבות עם הערכה ראציונאלית..."

27. בענייננו, המשיבה לא סיפקה הסבר הגיוני המניח את הדעת באשר להימצאות החומר האסור וצורתו. אכן, אף כי גרסת המשיבה בדבר כתיבת הדברים בעת השיעור הינה אפשרית מבחינה מעשית, לדעתנו, אין היא מתיישבת עם התשתית הראייתית, עם הערכה רציונלית, עם ניסיון החיים או עם השכל הישר. יודגש, כי גם בקריאת הכרעת הדין של סגן הממונה, אין בנמצא כל קביעה מצידו כי גרסת המשיבה מהימנה בעיניו. אמנם, קבע סגן הממונה, כי גרסת המשיבה לאורך חקירת הקובל הייתה עקבית, אולם הוסיף ואמר, כי המשיבה לא נתנה הסברים המתקבלים על הדעת, ונראה כי החלטתו לזכות את המשיבה נבעה מהסברים המתקבלים אך "בדוחק".

28. ראוי לציין, כי התרשמנו כי המשיבה היא סטודנטית רצינית, אשר סיימה את מרבית לימודיה ואף נמצאת במהלך לימודיה לקבלת תעודת הוראה. העובדה כי המשיבה נשארה

עד סוף הבחינה, וענתה על כולה, מלמדת, כי ככל הנראה אכן למדה לבחינה ואף שלטה

29. היטב בחומר, וייתכן כי התנהגותה נבעה מלחץ מן הבחינה. אולם, מקומם של שיקולים אלו, כמו גם של שיקולים נוספים הראויים במקרה שלפנינו והקשורים למידת הרחמים הראויה לדעתנו בתיק זה, הוא בגזר הדין.

30. סיכומם של דברים: לדעתנו, לא הצליחה המשיבה להר ים את הנטל ולעורר ספק סביר באשר לכוונתה לעשות שימוש בחומר האסור בעת הבחינה. למסקנתנו זו הגענו ללא צורך להידרש לשאלת משמעות אי העדת מרצת הקורס, כלפי מי מהצדדים. לפיכך, אנו מקבלים את הערעור, ומרשיעים את המשיבה בעבירת הונאה לפי סעיף 29.3 לתקנון. התיק יוחזר לערכאה דלמטה לקביעת העונש הראוי.

ניתן היום, _____

דניאל לבנשטיין

פרופ' אריה אדרעי

פרופ' חנה טרגן

פסק הדין וגזר הדין יפורסמו בלא ציון שם המשיבה.